

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзадии Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова дар мавзӯи «Таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ, аз рӯйи ихтисоси 10.01.01 - Адабиёти тоҷик, Хучанд, 2021.- 175 саҳ.

Дар нимаи солҳои 80-уми асри гузашта, ки аз он ба унвони «давраи бозсозӣ» низ ном мебаранд, баробари боло рафтани худшиносиву худогоҳии миллӣ, рӯчӯ намудан ба масъалаи ҳофизаи таърихӣ диққати ашхоси равшанфикрро беш аз пеш ба худ ҷалб кард ва дар ин замина рӯ овардан ба чехраҳои таърихиву қорномаҳои онҳо вусъати тоза пайдо намуд. Зеро дар даврони салтанати шӯроҳо масъалаи худшиносии таърихӣ ва ифтихор аз шахсиятҳои барҷастаи миллати худ ба хотири наранҷидани хотири халқҳои бародар ҳамеша сарфи назар мешуд ва кам нафароне пайдо мешуданд, ки доир ба ҳувият ва ҳештаншиносиву сарнавишти миллат ва арқони ҳастии он садо баланд кунанд. Онҳое, ки доир ба таъриху сарнавишти миллат сухан мегуфтанд, хеле боэҳтиёт рафтор мекарданд, зеро як сухани аз нигоҳи идеологияи он замон ноҷо метавонист ба зиндагиву фаъолияти онҳо нуқтаи таммат гузорад.

Мусаллам аст, ки баъди расидан ба Истиқлолият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон чаҳорҷӯбаи танги идеологияи шӯравӣ, ки дар ҳамаи бахшҳо аз он берун баромадан мумкин набуд, шикаста шуд ва падидаи худшиносиву рӯчӯ намудан ба масъалаи ҳофизаи таърихӣ ба марҳилаи комилан нав ворид гардид. Бо истифода аз имконоте, ки Истиқлолият фароҳам овард, тавачҷуҳ намудан ба масоили мазкур ва мавриди тадқиқу пажӯҳиш қарор додани онҳо ба ҳукми анъана даромад ва дар ин замина ҷустуҷӯҳои нави илмӣ роҳандозӣ гардид.

Инъикоси чехраҳои таърихӣ дар адабиёт масъалаи муҳим ба шумор рафта, беҳтарин пайвандгари гузаштаи пурифтихори таърих бо имрӯзу фардо маҳсуб меёбад. Қорномаву зиндагии шахсони барҷастаи таърихӣ

ва офаридани образи онҳо дар наср барои маърифати бадеии таърих, рушду тавсеаи ҳувият, баланд бардоштани худшиносӣ, худогоҳӣ ва ифтихори миллӣ ба се муҳим арзёбӣ мешавад. Роҳи тайнамудаи шахсиятҳои воқеии таърихӣ ва муборизаи онҳо барои озодиву истиқлоли халқашонро метавон мактаби шуҷоату мардонагӣ баҳри ҳифозати марзубум ва расму оини миллӣ ва намунаи ибрати насли имрӯз донист.

Дар таърихи миллати тоҷик кам нестанд фарзандони шуҷое, ки барои ҳифзи ватан аз таҳҷуми аҷнабиён ва озодиву истиқлолият худро ба коми бало андохта, то вопасин нафас даст аз талош бар надоштаанд, ки Ибни Муқаннаъ, Абӯмуслим, Темурмалик ва Восеъ аз ҷумлаи онҳо мебошанд. Дар саҳифаҳои таърихи муборизини ватан Темурмалик ва ҷасорату ҷониннисориҳои ӯ алайҳи ваҳшонияти муғул бо ҳуруфи заррин мунъакис шудааст. Маҳз иродаи матин ва рӯҳи шикастнопазири Темурмалик боис гардидааст, ки муаррихону адибони асрҳои миёна, адибони муосир ва ҳатто нависандагони милали мухталиф дар инъикоси симои ӯ дар адабиёт саҳм гузоштаанд.

Аз муаллифони сарчашмаҳои асримиёнагӣ, ки доир ба Темурмалик ва ширкати ғаёлаш дар корзор бар зидди мутаҷовизин маълумот додаанд, Ҳамдуллоҳ Муставфӣ Қазвинӣ, Атомалики Ҷувайнӣ, Рашидаддини Фазлуллоҳ, Мирхонд, Хондамир ва дигаронро ном бурдан мумкин аст, ки арзиши илмиву таърихӣ онҳо дар пажӯҳишҳои олимони соҳаи таърих мавриди баррасӣ ва баҳодӣ қарор гирифтаанд.

Шуруъ аз устод Айнӣ симои Темурмалик дар жанрҳои мухталифи адабиёти муосири форсу тоҷик аз ҷониби Сотим Улуғзода, Муҳиддин Ҳочазод, Меҳмон Бахтӣ, Мачид Салим, Додоҳони Эгамзод, Қозӣ Неъматуллоҳи Шикеб, Сарбоз ва адибони дигар миллатҳо, ба монанди Фелина Мемо, В.Г. Ян, Мирқарим Осим ва Мирмуҳсин офарида шудааст.

Бо назардошти мақому ҷойгоҳи Темурмалик ва корномаву шуҷоатмандияш дар таърихи миллати тоҷик симои ӯ дар асарҳои гуногунжанр мунъакис шудааст, ки рисолаи Бобочонова Мадина

Ҳайдарҷонова ба масъалаи таҳаввули симои ин шахсияти барҷастаи таърихӣ дар адабиёт бахшида шудааст.

Рисолаи Бобочонова Мадина «Таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)» унвон дошта, аз муқаддима, се боб, ҳафт фасл, чордаҳ зерфасл, хулоса ва феҳристи осори таҳқиқӣ иборат мебошад. Дар муқаддима, ки ҳашт саҳифа (сах.4-11)-ро дар бар мегирад, мубрамият ва зарурияти таҳқиқот, дараҷаи омӯзиш, заминаҳои назариявӣ методологӣ, ҳадафҳо ва объект, мавзӯву масъала, усулҳо, аҳамияти назарияву амалии мавзӯи пажӯҳиш, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва саҳми муаллиф дар таҳқиқи масъалаи мазкур ба таври мушаххас нишон дода шудааст.

Дар ҳақиқат масъалаи омӯзиши инъикоси чехраҳои таърихӣ дар адабиёт аз ҷониби олимони адабпажӯҳ амсоли М. Шакурӣ, Х. Асозода, Н. Салимӣ, Ҷ. Бақозода, А. Набавӣ, А. Сайфуллоев, С. Табаров, Ш. Солеҳов, А. Мулло ва дигарон мавриди омӯзиш қарор гирифта бошад ҳам, вале масъалаи таҳқиқи образи Темурмалик дар адабиёти классикӣ муносири тоҷик аз назари муҳаққиқон дур монда, ба он тавачҷух намудани муаллифи рисола ба мақсад мувофиқ ва шоистаи таҳсин мебошад. Аз нуктаҳои барои дифоъ пешниҳоднамудаи диссертант маълум аст, ки ин мавзӯ мубрам буда, соҳиби рисола барои ҳамачиҳата таҳқиқ намудани он заҳмати зиёд кашидааст.

Боби нахустини рисола, ки «Насри таърихӣ ва симои Темурмалик дар осори ҳамосии тоҷик» ном дорад, иборат аз ду фаслу чаҳор зерфасл буда, дар он чехраҳои таърихӣ дар наср Темурмалик махсусан, мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст. Ҳамчунин дар ин боб доир ба «Зафарнома»-и Маставфии Қазвинӣ, ки дар он достоне иборат аз 106 байт ба Темурмалик бахшида шудааст, баррасӣ ва бо достони «Таърихи ҷаҳонкушӣ»-и Атомалики Ҷувайнӣ аз назари тасвири воқеот муқоиса гардидааст, ки бисе ҷолиб ва дорой аҳамияти илмӣ мебошад.

Очерки «Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик»-и Садриддин Айнӣ, повести «Темурмалик» («Қалъачанг») ва Маҷид Салим, романи «Нигина

ва Мирмалик»-и Додохони Эгамзод аз ҷиҳати инъикоси чеҳраи ин қаҳрамони халқи тоҷик ва офаридани образи ӯ баррасӣ шудаанд.

«Таҳаввули симои Темурмалик дар осори ғиноӣ ва драматикӣ тоҷик» унвони боби дуюми рисолаи Мадина Бобочонова мебошад, ки фарогири ҳафт зербоб аст. Дар се фасли боби мазкур образи Темурмалик дар осори манзум – ашъори лирикӣ ва ғиноӣ таҳлилилу баррасӣ шуда, зербобҳои дигар масъалаи бадеияту воқеият, делериву шуҷоати симои ин шахсияти таърихӣ дар асарҳои драматикӣ, аз ҷумла, драмаи «Темурмалик»-и Сотим Улуғзода, «Тилисми Сайхун»-и Меҳмон Бахтӣ ва «Садди Сайхун»-и Муҳиддин Хочазод мавриди пажӯҳиш қарор гирифтаанд. Дар воқеъ, симои Темурмалик тавассути жанрҳои мухталифи ҳам адабиёти форсӣ тоҷик ва ҳам адабиёти дигар миллатҳо офарида шуда, бештар аз чеҳраҳои дигари таърихи диққати ҳамагонро ба худ ҷалб намудааст. Хусусан, дар солҳои охири шӯравӣ собиқ ва даврони Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар адабиёти тоҷик рӯз ба рӯз ба масъалаи худшиносии таърихӣ ва шахсиятҳои барҷастаи миллӣ равангӣ тоза пайдо намуда, аз ҷониби аҳли қалам таҷассум намудани образи ин қаҳрамон ба ҳукми анъана даромад, ки талаботи замони мебошад. Зеро дар ин давр як нав бедорӣ миллӣ ба вуҷуд омад ва ҷаҳорҷӯбаи танги ҳафтадсола шикаста шуд.

Дар боби сеюми рисола «Симои Темурмалик дар адабиёти ҷаҳон», ки ҳашт фаслро дар бар мегирад, масъалаи инъикоси образи ин қаҳрамони диловар дар адабиёти миллатҳои гуногун аз назари тадқиқ гузаронида шудааст. Дар ин боб перомуни «Темурмалик – қаҳрамони Хучанд»-и Фелина Мемо ва «Чингизхон»-и В.Г.Ян, «Темурмалик»-и Сарбоз, «Темурмалик»-и Мирқарим Осим, «Қалбаи Хучанд»-и Мирмуҳсин суҳан рафтааст. Аз маълумотҳо ва баррасиҳои муаллифи рисола маълум мегардад, ки симои ин қаҳрамони тоҷик дар адабиёти дигар кишварҳо низ мунбақис шудааст. Ба андешаи мо дар яке аз фаслҳои боби сеюм зикр кардани симои Темурмалик дар адабиёти форсӣ андаке аз мантиқи илмӣ дур рафтааст. Зеро агар муаллифи рисола

воқеан адабиёти форсиро ба ҳудуди ҷуғрофии имрӯзаи Эрон маҳдуд медонад, пас чаро «Зафарнома»-и Муставфӣ Қазвиниро дар ин фасл баррасӣ наменамояд.

Дар қисмати хулоса, муаллиф бардоштҳо ва натиҷаҳои ҳешро дар зимни пажӯҳиши масъалаи мазкур баён намудааст.

Зикр намудан бамаврид аст, ки муаллифи рисола барои дар ин шаклу сират омода намудани он заҳматҳои фаровон кашида, ба дастовардҳои назаррас ноил гардидааст. Аммо чунонки маълум аст, дар баробари комёбиҳо баъзе камбудиву нуқсонҳо ба назар мерасанд, ки ба инобат гирифтани онҳо аз манфиат холӣ нест:

1. Дар унвони рисола – «Таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик» оварда шудааст, вале боби сеюм «Симои Темурмалик дар адабиёти ҷаҳон» номгузорӣ шудааст, ки бо номи рисола муҳолифат дорад. Зеро масъала дар номи рисола маҳдуд гирифта шуда, дар дохил аз доираи адабиёти тоҷик берун рафтааст;
2. Дар рисола оид ба тадқиқоти муаррихон перомунӣ Темурмалик ва корномаи ӯ маълумот дода нашудааст, ҳол он ки ин масъала барои ҳалли масъалаҳои адабиёт хеле муҳим мебошад.
3. Оид ба «Зафарнома»-и Муставфӣ Қазвинӣ дар саҳифаи 26 муълумот дода, аммо сарчашма ишорат нашудааст.
4. Баъзе масъалаҳо дар фишурдаи рисола хеле ба таври мухтасар, бо як ё ду ҷумла оварда шудаанд, масалан дар саҳифаи 9 ва 16.
5. Зимни таҳқиқи худ муаллиф аз сарчашмаҳо ва сомонаҳое, ки ба забонҳои дигар (масалан англисӣ) мебошанд, кам истифода намудааст.

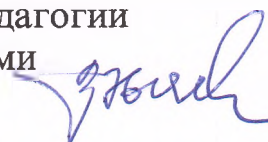
Хулоса, рисолаи илмӣ Бобочонова Мадина Ҳайдарҷонова дар мавзӯи «Таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)» таҳқиқоти анҷомёфта ба ҳисоб рафта, камбудии зикршуда арзиши илмӣ онро кам нахоҳанд кард.

Фишурдаи рисола ва мақолаҳое, ки Бобочонова Мадина доир ба мавзӯи мазкур нашр намудааст ва гузоришҳои илмӣ ӯ мазмуну

мундариҷаи диссертатсияро ба таври комил ифода намуда, аз ҷаҳонбинии фарохи илмии муаллифи он гувоҳӣ медиҳанд.

Рисолаи номзади Бобочонова Мадина Ҳайдарҷоновна дар мавзӯи «Таҳаввули симои шахсияти таърихӣ дар адабиёти тоҷик (дар мисоли образи Темурмалик)» ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.01.- Адабиёти тоҷик мебошад.

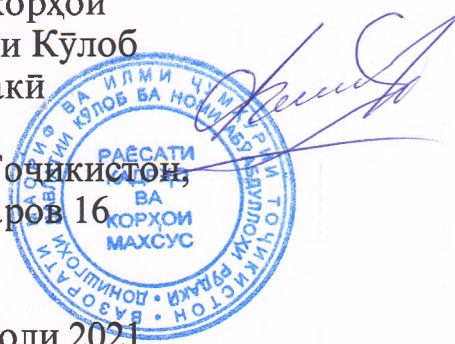
Номзади илмҳои филологӣ, дотсент
сардори шӯъбаи тайёркунӣ ва
азнавтайёркунии кадрҳои илмӣ-педагогии
Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи
Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

 Зулфиев Г.Н.

Суроға: 735360, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Кӯлоб, кӯчаи С. Сафаров 16
Тел: (+992) 985167569
E – mail: zulfiyev.88@mail.ru

Имзои Зулфиев Гадомад Нурмадовичро
тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси Донишгоҳи давлатии Кӯлоб
ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

 Амиров Ф.

Суроға: 735360, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Кӯлоб, кӯчаи С. Сафаров 16
Тел: (+992-33-22) 2-35-06
E – mail: info@kgu.tj

“ 10 ” 03 соли 2021